

Harran Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi

ISSN 1303-2054 | e-ISSN 2564-7741

Yıl: 26, Sayı: 44, Temmuz-Aralık 2020

ALKOL KATILAN GIDALARIN FIKHÎ AÇIDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

EVALUATING ALCOHOL-CONTAINING FOODS IN TERMS OF FIQH

Dr. Yüksel ÇAYIROĞLU

yukselcayiroglu@gmail.com

Orcid ID: <https://orcid.org/0000-0002-3044-9525>

Atıf@ Çayıroğlu, Yüksel. "Alkol Katılan Gıdaların Fikhî Açından Değerlendirmesi".
Harran Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi 44 (Aralık, 2020): 88-108.

Makale Bilgisi / Article Information

Makale Türü / Article Types : Araştırma Makalesi / Research Article

Geliş Tarihi / Received : 28 Ağustos 2020/ 28 August 2020

Kabul Tarihi / Accepted : 23 Kasım 2020 / 23 November 2020

Yayın Tarihi / Published : 15 Aralık 2020 / 15 December 2020

Sayı – Issue : 44

Sayfa / Pages : 88-108

DOI : <https://doi.org/10.30623/harranilahiyatdergisi.787265>

Öz

Bu araştırmada, helâl gıdanın en önemli güncel problemlerinden biri olan alkol meselesi ele alınmış ve alkol katılan gıdaların fikhî hükmü tespit edilmeye çalışılmıştır. Öncelikle bu meselenin, Kur'an ve Sünnet'teki delilleri incelenmiş, daha sonra mezhep imamlarının içkiyle ilgili içtihatları verilmiş ve sonrasında da alkolle ilgili güncel fikhî problemlerin hükmü üzerinde durulmuştur. Bu bağlamda öncelikle konuyla ilgili görüş beyan eden araştırmacıların güncel fetvaları nakledilmiş, akabinde de naslar çerçevesinde bunların tutarlılık ve doğruluğu sorgulanmıştır. Sonuç itibarıyla alkolün necis bir madde olduğu, istihâle (kimyasal dönüşüm) geçiren veya gıda içerisinde kendiliğinden oluşan alkolün haramlık hükmünü kaybedeceği, istihlâk'ın (az maddenin çok madde içerisinde kaybolması) alkol katılmış gıdaların hükmüne etkisinin olmayacağı, muhtevasında alkol yer alan gıdaları tüketmek için ortada bir zaruretin bulunmadığı fakat umûmü'l-belva (kaçınılması güçlüğe zor açan olaylar) meselesinin tartışmaya açık olduğu, alkol kullanımında gözetilen maksadın ve alkolün elde edildiği kaynağın hükme etki etmeyeceği neticesine ulaşılmış; alkolün, gıda üretiminde katkı maddesi veya yardımcı madde olarak kullanılmaması gerektiği vurgulanmıştır.

Anahtar kavramlar: Alkol, İçki, Sarhoşluk, Necis, Katkı Maddesi.

Abstract

In this study, the issue of alcohol, which is one of the most important current problems of halal food, is examined. It is also aimed to determine the juridical provision of alcohol-containing foods. Firstly, the issue was investigated through its referents in Quran and Sunnah. Then, judicial opinions of sectarian leaders on alcohol were presented and controversial alcohol-related issues in current fiqh were emphasized. In this context, current fatwas (Islamic law) of some researchers on alcohol were presented and then the consistency and reliability of these fatwas were questioned within the framework of sharia laws. In conclusion, it is suggested that alcohol is a dirty item. It is further claimed that alcohol which undergoes chemical conversion (istihala) or spontaneously forms in the food cannot be regarded as forbidden (haram). However, the ruling on the dissolving (istihlak) is similar to alcohol containing foods. On the other hand, the cases, in which there is no obligation to do an act but you are forced to do so to refrain from any difficulties, are deemed to be controversial. But, it is clear that the purpose of alcohol consumption and the source of alcohol do not affect the ruling. Thus, it is also pointed out that alcohol should not be used as food additives or auxiliary substances in food production.

Keywords: Alcohol, Alcoholic drink, Drunkenness, Dirty, Food Additive.

Giriş

Gıda üretiminde alkol¹ kullanılması, helâl gıda alanında yaşanan sıkıntıların başında gelmektedir. Çünkü alkolün, endüstriyel gıda üretiminde, hazır pastalardan bazı çikolata çeşitlerine, bir kısım kek ve kurabiyelerden gazlı içeceklere kadar geniş bir kullanım alanı bulunmaktadır. Aromaların üretiminde ve gıdalara katılmasında da alkol kullanımının yaygın olduğu bilinmektedir. Zira yağ cinsinden olan aromaların gıda içerisinde homojen bir şekilde dağılabilmesi için ara bir çözücü gerekir ki bu da genellikle alkol olmaktadır. Dolayısıyla aromayla birlikte az miktarda alkol de gıda içerisinde yer almaktadır.

Saf alkolün elde edilmesi ve endüstriyel alanda kullanımı yeni bir vaka olduğu için, Kur'an ve Sünnet naslarında buna dair doğrudan bir hüküm yoktur. Aynı şekilde klasik fıkıh kitaplarında da alkole dair açıklamalar yoktur.² Dolayısıyla modern âlimler tarafından, alkolün, âyet ve hadislerde içilmesi yasaklanan içkilerle aynı hükme tâbi olup olmayacağı ve necis sayılıp sayılmayacağı hakkında farklı yorumlar yapılmıştır.

Alkolün necis ve haram bir madde olmasının yanı sıra, onun gıdalara katılmasında istihâl ve istihlâk kavramları da gündeme gelmekte ve az miktarda alkol ihtiva eden yiyecek ve içeceklerin hükmüne bu kavramlar açısından bakıldığından farklı fikhî neticelere ulaşılmaktadır. Bunun yanı sıra gıda üretiminde alkole duyulan ihtiyacın şer'î bir zaruret oluşturup oluşturmayacağı, onun kullanım yaygınlığının umûmu'l-belvâ sayılıp sayılmayacağı, alkolün kullanım maksadına itibar edilip edilmeyeceği, alkol ihtiva eden gıdaların sarhoşluk verip vermemesinin bir ölçü olarak alınıp alınamayacağı gibi meselenin farklı yönleri de bulunmaktadır.

Bu çalışmamızda bütün bu ölçü ve ilkeler açısından alkole ve onun katıldığı gıdaların hükmüne bakmaya çalışacağız. Fakat konuyla ilgili hükümlerin anlaşılabilmesi için içkiyle ilgili nasların bilinmesine ihtiyaç vardır. Dolayısıyla biz de öncelikle Kur'an ve Sünnet'in içki hakkındaki beyanlarını ele alacak, arkasından kısaca sarhoş edici içkilerle ilgili mezhep görüşlerini verecek ve sonra da alkolün değerlendirilmesine geçeceğiz.

1. Kur'an'da İçki

Kur'an, sarhoş edici içkileri kesin olarak haram kılmıştır. Fakat İslâm'dan önce Arap toplumu arasında içki içme alışkanlığı çok yaygın olduğundan, içkinin yasaklanma süreci dört aşamada gerçekleşmiştir. Hz. Âişe, *"İnsanlar, İslâm'a girdiklerinde helâl ve haramla ilgili âyetler indi. Şayet ilk başta, 'İçki içmeyin.' şeklinde bir âyet nazil olsaydı, onlar da şüphesiz, 'Biz asla içkiyi terk etmeyiz.'*

¹ Organik kimyada özel bir grubu temsil eden alkoller, yapısında karbon, hidrojen ve oksijen bulunan bileşiklerdir. Etanol, propanol, metanol, gliserol ve etilen glikol gibi çok sayıda alkol çeşidi vardır. Fakat biz mutlak olarak "alkol" dediğimizde, etil alkolü (etanol) kastediyoruz.

² Kur'an'da haram kılınan içecek "hamr"dır. Aşağıda açıklanacağı üzere hamr, bazı âlimlerce şarap, bazılarınca ise "sarhoş edici içki" anlamına gelmektedir. Sünnet'te üzümün dışında daha başka gıdalardan elde edilen farklı içki çeşitleri zikredilmiş ve bunların haram olduğu beyan edilmiştir. Fakat o dönemde hem tek başına alkol üretimi hem de içkilerin içerisinde yer alan alkolün ekstrakte edilmesi mümkün olmadığından, müstakil olarak alkolün hükmünü ele almak mümkün olmamıştır.

diyeceklerdi.”³ şeklindeki tespitleriyle Kur’an’ın bu konuda takip ettiği yolun insan fitratı açısından ne kadar yerinde olduğuna işaret etmiştir.

1. 1. İçkinin Güzel Rızıklardan Ayrılması

İçkiyle ilgili ilk olarak Nahl sûresinde yer alan şu âyet nazil olmuştur: “*Hurma ağacının meyveleriyle üzümlerden hem sarhoş eden içki, hem de güzel gıdalar edinirsiniz.*”⁴ Bu âyette içkinin hükmü beyan edilmese de onun güzel rızıklardan birisi olmadığına, dolayısıyla da zararlı ve kötü bir içecek olduğuna imada bulunulmuştur.⁵

1. 2. İçkinin Zararlarının Faydalarından Çok Olması

İçkiyle ilgili ikinci olarak nazil olan şu âyette ise onunla ilgili bir fayda-zarar mukayesesi yapılmıştır: “*Sana içki ve kumarı soruyorlar. Onlarda büyük bir günah, bir de insanlar için bir kısım yararlar vardır. Ama günahları/zararları yararlarından daha fazladır, de.*”⁶ Bu âyette de içkiyle ilgili bir yasaklama yer almamıştır. Fakat âyetin üslûbundaki inceliği kavrayan bazı sahabeler, “Biz, kendisinde büyük günah (zarar) bulunan bir şeye ihtiyaç duymayız.” demiş ve içkiyi terk etmişlerdir.⁷

1. 3. İçkiliyken Namaz Kılma Yasağı

İçki hakkında nazil olan bir sonraki âyet ise sarhoş iken namaz kılmayı yasaklamıştır. Âyet şöyledir: “*Ey inananlar! Sarhoş olduğunuz zamanlarda ne dediğinizi bilene dek namaza yaklaşmayın.*”⁸ Sarhoşken namaz kılmayı yasaklayan bu âyetin akabinde sahabeden içki içenlerin sayısı biraz daha azalmıştır. Zira onlardan bazısı söz konusu âyeti işittikten sonra, “*Bizi namazdan alıkoyan bir içeceğe ihtiyacımız yoktur.*” diyerek içki içmeyi bırakmışlardır. Fakat içki içmek kesin olarak haram kılınmadığı için, sabah namazına kadar sarhoşluğun geçeceği düşüncesiyle bazıları yatısı namazlarından sonra içki içmeye devam etmiştir.⁹

1. 4. İçkinin Kesin Olarak Haram Kılınması

Nihayet Mâide sûresinde yer alan şu âyetlerde içki sert bir üslupla kesin olarak haram kılınmıştır: “*Ey iman edenler! (Aklı örten) içki, kumar, putlar, fal okları ancak şeytan işi birer pisliktir; öyleyse bunlardan kaçının ki felah bulasınız. İçki ve kumar vasıtasıyla şeytanın yapmak istediği tek şey, aranızda düşmanlık ve kin sokmak ve sizi Allah’ı anmaktan ve namaz kılmaktan alıkoymaktır. O halde artık bunlardan vazgeçeceksiniz değil mi?*”¹⁰

Şâri Teâlâ’nın burada içkiyi kumar, putlar ve şans oklarıyla birlikte zikretmesi; onun şeytan işi bir pislik olduğunu beyan etmesi; ondan uzak

³ Buhârî, “Fedâilu’l-Kur’ân”, 6.

⁴ en-Nahl 16/67.

⁵ Ebû Abdillâh Fahrüddin Muhammed b. Ömer er-Râzî, *Mefâtihu’l-gayb*, (Beirut: Dârü’l-kütübî’l-ilmîyye, 2000), 20/55-56.

⁶ el-Bakara 2/219.

⁷ Elmalılı Muhammed Hamdi Yazır, *Hak Dini Kur’an Dili*, (Eser Neşriyat, 1979), 2: 763-764.

⁸ en-Nisâ 4/43.

⁹ Muhammed b. Ahmed el-Kurtubî, *el-Câmi’u li ahkâmi’l-Kur’ân*, (Kâhire: Dârü’l-kütübî’l-Mısriyye, 1964), 6/286.

¹⁰ el-Mâide 5/90-91.

durulmasını istemesi; kurtuluşu ondan sakınmaya bağlaması; şeytanın içki vasıtasıyla insanlar arasına düşmanlık ve kin sokacağı ve aynı zamanda onları Allah'ın zikrinden alıkoyacağı uyarısında bulunması ve son olarak ondan vazgeçilmesini istemesi içkinin kesin olarak haram kılındığına delâlet etmektedir.¹¹ Nitekim bu âyet indikten sonra sahabeden bazıları diğerlerinin yanına giderek, "İçki haram kılındı ve şirke eşit tutuldu."¹² demişlerdir. İslâm hukukçuları da içkinin haram kılındığı konusunda ittifak etmiş, içki içmenin kişiyi fasık yapacağını, onu helâl addetmenin ise küfre götüreceğini ifade etmişlerdir.¹³

2. Sünnette İçki

Allah Resûlü (s.a.s), Kur'an'ın mutlak olarak yasaklamış olduğu içkinin mahiyeti, kapsamı, çeşitleri ve miktarıyla ilgili açıklayıcı beyanlarda bulunmuştur. Hadis kitaplarında içkiyle ilgili çok sayıda rivayet yer almıştır. Fakat biz, bunlardan sadece konumuzla ilgili olanlarına yer vermek istiyoruz.

2. 1. Hamr'ın Tarifi ve Açıklaması

Âyet-i kerimede haram kılınan içkiler "hamr" lafzıyla yer almıştır. Nebiyy-i Ekrem, "Sarhoşluk verici her şey hamr'dır; sarhoşluk verici her şey haramdır."¹⁴ ifadeleriyle bu kelimenin şer'î manasını ortaya koymuştur. Hamr'ın izah edildiği diğer bir rivayet de şu şekildedir: "Hamr, meyve suyundan yapıldığı gibi kuru üzüm, kuru hurma, buğday, arpa ve mısırdan da yapılır. Şüphesiz ki ben, (bu gibi) sarhoş edici her şeyi yasaklıyorum."¹⁵

Diğer bir rivayette ise Allah Resûlü, hamr'ı, "Hamr, akli örtün her şeydir."¹⁶ şeklinde tanımlamıştır. Bu tanım, hamr kelimesinin sözlük anlamına da uygun düşmektedir. Çünkü bu kelime sözlükte, gizlemek, saklamak ve örtmek anlamlarına gelmektedir. Dolayısıyla bu rivayetler sarhoşluk yoluyla akli perdeleyen bütün içkilerin Kur'an'da yer alan "hamr yasağı" kapsamına girdiğini haber vermektedir. Nitekim önde gelen dil âlimleri de hamr'ın genel anlamı itibarıyla sarhoşluk veren bütün içkiler için kullanıldığını ifade etmiş ve bunun daha doğru olduğunu belirtmişlerdir.¹⁷

Bunu destekleyen diğer bir hadis şöyledir: Ebû Musa, Allah Resûlü'ne gelerek, "Ya Resûlallah! Yemen'de imal ettiğimiz şu iki içecek hakkında bize fetva verir misin? Bunlardan biri baldan imal edilen bit' (الْبَيْتُج), öbürü de mısırla arpadan imal edilen mizr'dir. Bu ikisi de sarhoş edicidir." Bu soruya Hz. Peygamber şu şekilde cevap vermiştir: "Namazdan alıkoyan her sarhoş edici içki haramdır."¹⁸

¹¹ Ebû Bekr Ahmed b. Alî el-Cessâs, *Ahkâmü'l-Kur'ân*, (Beyrut: Dârü'l-kütübî'l-ilmiyye, 1994), 2: 3.

¹² Hâkim en-Nisâbü'rî, *el-Müstedrek ala's-Sahîhayn*, (Beyrut: Dârü'l-kütübî'l-ilmiyye, 1990), 4/160.

¹³ Muhammed b. Ahmed es-Serahsî, *el-Mebsût*, (Beyrut: Dârü'l-ma'rife), 24/3.

¹⁴ Müslim, "Eşribe", 74; Ebû Dâvud, "Eşribe", 5.

¹⁵ Ebû Dâvud, "Eşribe", 4.

¹⁶ Buhârî, "Eşribe", 2; "Tefsir", 108.

¹⁷ Muhammed b. Mükerrrem b. Manzûr, *Lisânü'l-Arab*, (Beyrut: Dârü sâdir), 4/254.

¹⁸ Müslim, "Eşribe", 70; Buhârî, "Megâzi", 60.

Hız. Âişe'nin rivayet etmiş olduğu, “*Sarhoşluk veren her içki haramdır.*”¹⁹ şeklindeki hadis de ismi ve çeşidi ne olursa olsun, sarhoşluk verme özelliği bulunan bütün içkilerin haram kılındığını beyan etmiştir.

Konuyla ilgili diğer bir hadiste ise Hız. Peygamber, “*Ümmetimden bir kısım insanlar hamr içecekler ve ona başka isimler vereceklerdir.*”²⁰ şeklindeki beyanlarıyla bir kısım şahısların farklı isimler vermek suretiyle içki içeceklerini bildirmiş ve mü'minleri bundan sakındırmıştır.

2. 2. Sarhoş Etmeyecek Miktarda İçilen İçkinin Hükmü

İçkinin, sarhoşluk verdiği için haram kılınmasından yola çıkarak, sarhoş olmayacak miktarda az içilen içkinin caiz olacağı akla gelebilir. Fakat Hız. Peygamber, çok miktarda içildiğinde sarhoşluk veren içkilerin, azının da haram olacağını ifade buyurmuştur.²¹ Ebû Dâvud'da yer alan bir rivayette Hız. Peygamber, şayet bir içki, bir farak²² (küp) içildiğinde sarhoşluk verecekse, onun bir avucunun da (Tirmizî'deki bir rivayette bir yudumunun da²³) haram olacağını beyan etmiştir.²⁴

2. 3. İçkiyle İlgili Diğer Yasaklar

İçkiyle ilgili yasağın sadece onu içmeye münhasır olmadığını gösteren hadisler de varit olmuştur. Meselâ bir hadiste, içkinin satılması ve ondan elde edilen paranın yenmesi de yasaklanırken;²⁵ başka bir hadiste ise Hız. Peygamber mü'minleri içki bulunan sofraya oturmaktan nehyetmiştir.²⁶ Şu hadiste ise yasak daha da genişletilmiştir: “*Allah Resûlü (s.a.s), içki sebebiyle on sınıf insana lânet etmiştir: İmâl edene, ettirene, içene, nakliyesini yapana, yaptırana, servis edene, ticaretini yapana, parasını yiyene, satın alana ve kendisi için satın alınana.*”²⁷

Son dönem İslâm âlimlerinden birisi olan Şah Veliyyullah ed-Dihlevî, insanları haram kılınan bir şeyden uzak tutma adına; ona önem atfedecek, onu yaygın hâle getirecek ve insanları ona özendirecek şeylerin de yasaklanmasının maslahata uygun olduğunu, bu yüzden içkiyle ilgili yasakların genişletildiğini ifade etmiştir.²⁸

3. Mezheplerin İçkiyle İlgili Görüşleri

3. 1. Hanefî Mezhebi

İmam Ebû Hanife ile onun talebesi İmam Ebû Yusuf, âyette yer alan “hamr” lafzının, çiğ üzüm suyundan imal edilen şarap anlamına geldiğini, dolayısıyla şarabın azının da çoğunun da haram kılındığını ifade etmişlerdir. Aynı şekilde

¹⁹ Buhârî, “Eşribe”, 4; Müslim, “Eşribe”, 67, 68.

²⁰ Buhârî, “Eşribe”, 6; Ebu Dâvud, “Eşribe”, 6.

²¹ Ebû Dâvud, “Eşribe”, 5; Tirmizî, “Eşribe”, 3.

²² Bir farak, yaklaşık olarak kırk litreye tekabül eder.

²³ Tirmizî, “Eşribe”, 3.

²⁴ Ebû Dâvud, “Eşribe”, 5.

²⁵ Müslim, “Müsâkât”, 68; Nesâî, “Buyû”, 90.

²⁶ Tirmizî, “Edeb”, 43; Ebû Dâvud, “Et'ime”, 8.

²⁷ Tirmizî, “Büyu”, 59.

²⁸ Şah Veliyyullah ed-Dihlevî, *Hüccetullâh'l-Bâliğa*, çev. Mehmet Erdoğan, (İstanbul: İz Yayıncılık, 1994), 2/595.

onlar, “*Hamr, şu iki ağaçtan imal edilir; (bunlar) üzüm ve hurmadır.*”²⁹ hadisinden hareketle, üzüm suyunun çok az kaynatılmasıyla elde edilen içki (tilâ) ile taze hurma ve kuru üzüm suyundan yapılan içkilerin de (nakîu’t-temr, nakîü’z-zebîb) azının ve çoğunun haram olduğunu söylemişlerdir.³⁰

Fakat Ebû Hanife ve Ebû Yusuf, “*Hamr’ın bizzat kendisi, diğer içkilerin ise sarhoş edici miktarı yasaklanmıştır.*”³¹ hadisiyle istidlal ederek bunların dışında kalan nebizleri³² farklı değerlendirmiş; zevk ve eğlence kastıyla içilmediği ve içen kimse baskın bir zanla sarhoş olmayacağından emin olduğu takdirde incir, bal, arpa ve buğday gibi gıdalardan yapılan nebizlerin içilmesini caiz görmüşlerdir.³³

Ebû Hanife ve Ebû Yusuf’tan sonra gelen Hanefi fakihleri, insanlar arasında günah ve bozgunculuğun yayıldığını ve fasık kimselerin bir araya gelerek bu içecekleri eğlence ve sarhoşluk maksadıyla içtiklerini ifade etmiş ve İmam Muhammed’in görüşüyle fetva verilmesinin daha doğru olduğunu belirtmişlerdir.³⁴

3. 2. Diğer Mezhepler

Şafii, Malikî ve Hanbelî mezhepleriyle Hanefilerden İmam Muhammed’e göre üzüm, hurma, buğday, mısır, arpa, bal vb. hangi gıdadan yapılırsa yapılsın, sarhoş edici tüm içkilerin azı da çoğu da haramdır. Onlar, bu görüşlerine konuyla ilgili âyet ile yukarıda geçen hadisleri delil getirmişlerdir.³⁵

3. 3. Değerlendirme

İçkinin haram kılınmasının illeti, sarhoşluk vermesidir. Dolayısıyla hangi maddeden yapıldığına bakılmaksızın bu özelliğe sahip olan bütün içkilerin aynı hükme tâbi olması gerekir. İçkinin haram kabul edilmesi için, üzümden yapılmasının şart koşulmasının bir manası yoktur. Allah Resûlünün hamr’ı, sarhoşluk veren ve akli örten içecekler şeklinde tanımlaması da bunu göstermektedir. Haram kılınan hamr’ın üzüm suyundan imal edilen şarap olduğu kabul edilse bile, şarap dışında kalan içkiler de illet birliğinden ötürü (kıyas delili gereği) aynı hükme tâbi olacaklardır.

4. Alkolün Gıda Üretiminde Kullanılması

Modern İslâm hukukçuları tarafından alkolün gıda üretiminde kullanılmasının hükmüyle ilgili farklı değerlendirmeler yapılmıştır. Alkol ve onun katıldığı gıdaların hükmünü tespit etmeye çalışan araştırmacılar, alkolün haram

²⁹ Müslim, “Eşribe”, 13; Ebû Dâvud, “Eşribe”, 4.

³⁰ Alâeddin Ebû Bekr b. Mes’ud el-Kâsânî, *Bedâiu’s-sanâî fi tertîbi’s-şerâî’*, (Beyrut: Dârü’l-kütübî’l-Arabî, 1982), 5/114-115.

³¹ Ali b. Ömer, *Sünenü’l-Dârakutnî*, (Beyrut: Dârü’l-ma’rife, 1966), 4/256.

³² Nebiz kelimesi, hem sarhoşluk veren hem de vermeyen içecekleri içine alacak şekilde hurma ve kuru üzüm gibi meyvelerin suya bırakılmasıyla/atılmasıyla elde edilen içecekler için kullanılmıştır.

³³ Muhammed Emin b. Ömer b. Abdülazîz b. Âbidin, *Reddü’l-muhtâr ala’d-Dürri’l-muhtâr*, (Beyrut: Dârü’l-fikr, 2000), 10/33-34.

³⁴ İbn Âbidin, *Reddü’l-muhtâr*, 10: 36; Alî b. Sultân Muhammed el-Kârî, *Fethu bâbi’l-inâye bi şerhi’n-Nukâye*, (Beyrut: Dârü’l-erkâm), 3/49.

³⁵ Bkz. Abdüsselâm b. Saîd et-Tenûhî, *el-Müdevvenetü’l-kübrâ*, (Beyrut: Dârü’l-kütübî’l-ilmiyye), 4: 523; Abdurrahman b. Muhammed b. Kudâme, *el-Muğni*, (Beyrut: Dârü’l-fikr, 1405), 10/323.

kılınmış olan içkilerle aynı hükme tâbi olup olmadığı, necis kabul edilip edilmediği, katıldığı ürün içerisinde istihâle geçirip geçirmediği veya müstehlek hâle gelip gelmediği, hangi maksatla kullanıldığı, kullanılmasında bir zaruret veya ihtiyaç bulunup bulunmadığı, alkol kullanımının umûmü'l-belvâ hâline gelip gelmediği gibi farklı ilke ve delillerden yola çıktıkları için farklı neticelere ulaşmışlardır.

4. 1. Sarhoş Edici İçkiler ve Alkol

Alkoller, organik kimyada bir bileşik grubunu temsil eden, renksiz ve nötr maddelerdir. Etanol, propanol, metanol, bütanol gibi çok sayıda alkol çeşidi vardır. Fakat mutlak anlamda alkol denildiği zaman etanol (etil alkol) anlaşılır. Etil alkol, C₂H₅OH formülüne sahip olan, renksiz, uçucu, keskin bir tadı ve kendine mahsus bir kokusu olan bir bileşiktir.

Kitap ve Sünnet'te doğrudan alkolün hükmüne yer verilmediği gibi, bu konuda mezhep imamları tarafından da bir açıklama yapılmamıştır. Çünkü saf alkolün elde edilmesi ve gıda üretiminde kullanılmaya başlanması yeni bir olaydır. Bu yüzden alkolün, haramlık ve necislik hükmü açısından İslâm'ın haram kılmış olduğu içkilerle aynı hükme tâbi olup olmadığıyla ilgili modern araştırmacılar tarafından farklı değerlendirmeler yapılmıştır.

Bazıları alkolün kimyevî bir madde olduğunu, ona bakarak bir gıdanın helâlligine veya haramlığına hükmedilmeyeceğini ileri sürmüşlerdir. Onlara göre bir yiyecek veya içeceğin hükmü, içinde alkol bulunup bulunmamasına göre değil, sarhoş edici özelliğinin olup olmamasına göre belirlenir. Böyle bir yiyeceğin sarhoş edici özelliği varsa haram, yoksa helâl olur.³⁶ Bazıları da gıdalara katılan alkolün hangi kaynaktan alındığına itibar etmiş, necis olduğu gerekçesiyle şaraptan elde edilen alkolün kullanımını caiz görmezken, sarhoş etmediği sürece diğer maddelerden elde edilen alkolün kullanımında bir mahzur görmemişlerdir.³⁷

Kanaatimizce etil alkolü, hüküm açısından Kur'an ve Sünnet'te içilmesi haram kılınmış olan sarhoş edici içkilerden ayırmak doğru değildir. Çünkü etil alkol, keyif ve zevk alma kastıyla içilen bir içki olmasa bile, bütün müskiratın (sarhoş edici içkilerin) özü ve ruhu gibidir. Farklı bir tabirle içkilerin yasaklanmasının illeti, sarhoşluk vermeleri ve akli gidermeleridir. Onlara bu özelliği veren madde ise etil alkoldür. Yani sarhoş edici içkiler, etil alkol ihtiva ettikleri için haram kılınmışlardır. Buna göre haram kılınmış olan sarhoş edici bir içkinin içeriğinde bulunan alkol çıkarıldığı vakit, hükmü de değişecektir.

Buraya kadar yapılan izahlardan da anlaşılacağı üzere, müskirata (sarhoş edici içkilere) "haram" hükmü verip de, iskar'ın (sarhoşluğun) temel illeti olan etanolü (etil alkolü) "caiz" görmek, tutarlı bir yaklaşım olmaz. Bu itibarladır ki yiyecek ve içeceklerle içki katılmasıyla alkol katılmasını farklı değerlendirmek ve bunlara farklı hükümler vermek bizce isabetli bir yaklaşım değildir.

³⁶ Bkz. Nezihi Hammâd, "el-Edviyetü'l-Müştemile ala'l-Kuhûl ve'l-Muhaddirât", *Mecelletü mecmei'l-fikhi'l-İslâmî* 16, (2003), 101.

³⁷ Hamdi Döndüren, "Gıda Katkı Maddeleri ve İstihlâk", 1. Ulusal Helâl ve Sağlıklı Gıda Kongresi, ed. Fatih Gültekin, (Ankara 2011), 115.

Diğer taraftan farklı maksatlarla gıda üretiminde kullanılan etanolün (etil alkolün), şaraptan ya da daha başka içkilerden elde edilmesi arasında da bir fark olmadığını belirtmeliyiz. Ebû Hanife ve Ebû Yusuf'un bazı içkilerle ilgili vermiş oldukları cevaz hükümlerini, onlardan elde edilen alkole teşmil etmek doğru değildir. Zira alkol hangi içkiden, hangi kaynaktan alınırsa alınsın, aynı maddedir. Şaraptan alınmış olan alkol, diğer içkilerden alınmış olandan mahiyet itibarıyla farklı değildir. Bunların her biri bir bileşik olması itibarıyla aynı yapıya ve aynı kimyasal formüle sahiptir. Aynen değişik hammaddelerden elde edilmiş suların mahiyet itibarıyla birbirinden ayrılmadıkları gibi. Bu açıdan gıda üretiminde kullanılan alkol hakkında böyle bir ayrıma gitmenin dinî ve makul bir sebebi yoktur.

4. 2. Necislik Hükümü Açısından Alkol

Sarhoşluk verici içkilerle ilgili Kur'an-ı Kerim, رَجْسٌ مِّنْ عَمَلِ الشَّيْطَانِ "(içki) şeytan işi bir pisliktir."³⁸ buyurmuştur. Âyetin alkol hakkında "rics" lafzını kullanmasını delil gösteren Hanefiler dışındaki üç mezhep imamıyla Hanefilerden İmam Ebû Yusuf ve İmam Muhammed sarhoş edici içkilerin necis olduğuna kail olmuşlardır. Fakat Ebû Hanife, hamr'ı şarap olarak anladığı için sadece onun necis olduğunu söylemiş, sarhoşluk veren diğer içkileri bu hükümden istisna etmiştir.³⁹

Öte yandan Dâvûd ez-Zâhirî, Rabîa, Müzenî ve Leys b. Sa'd ile son dönem âlimlerinden San'ânî, Şevkânî, Sıddık Hasan Han, Ahmed Muhammed Şâkir, Tahir b. Âşur, Muhammed Ebû Zehre ve Reşid Rıza gibi âlimler, sarhoşluk veren içkilerin haram olduğunu kabul etmekle birlikte, âyet-i kerimede yer alan "rics" lafzını mânevî pislîğe hamletmiş ve içkilerin tâhir olduğunu söylemişlerdir.⁴⁰ Bunların dışındaki günümüz fıkıh âlimlerinden bazılarının kanaati de bu istikamettedir.⁴¹

İslâm Fıkıh Akademisi'nin bu konuda aldığı karar özetle şu şekildedir: Alkol, şer'an necis bir madde değildir. Çünkü gerek şarabın gerekse diğer sarhoş edici içkilerin necisliği, maddî değil mânevîdir. Binaenaleyh alkolün cildi, yaraları ve aletleri temizlemek ve mikropları öldürmek gibi tıp alanında kullanılmasında veya üretiminde alkol kullanılan güzel kokuları (kolonya) kullanmada ya da içinde alkol bulunan kremleri kullanmada şer'î açıdan bir mahzur yoktur. Çünkü alkol kendisinden istifade edilmesi haram olan hamr'dan farklıdır. Alternatifini bulmak kolay olmadığı durumlarda koruyucu olarak veya suda erimeyen maddeleri çözmesi için çok az miktarlarda alkol katılmış ilaçları kullanmada şer'an bir mâni

³⁸ el-Mâide 5/90.

³⁹ Cessâs, *Ahkâmü'l-Kur'ân*, 2: 583; Ebû Zekeriyâ Yahyâ b. Şeref en-Nevevî, *el-Mecmu' şerhu'l-Muhezzeb*, (Beyrut: Daru'l-fikr), 2/563; Kâsânî, *Bedâiu's-sanâi*, 1/66.

⁴⁰ Vehbe ez-Zühaylî, *el-Fikhu'l-İslâmî ve edilletuhû*, (Dimeşk: Dârü'l-fikr, 1985), 7/427-428; Ebû Abdillâh Muhammed b. Alî eş-Şevkânî, *es-Seylü'l-cerrâri'l-mütedaffik alâ hadâiki'l-ezhâr*, (Beyrut: Dârü'l-kütübü'l-ilmîyye, 1405), 1/36; Muhammed b. İsmail es-San'ânî, *Sübülüs-selâm*, (Mektebetu Mustafa el-Halebî, 1960), 1/36; Muhammed Ebû Zehre, *Fetâvâ*, (Dimeşk: Dârü'l-kalem, 2006), 753.

⁴¹ Abdülvehhâb Abdüsselam et-Tavîle, *Fikhu'l-eşribe ve hadduhâ*, (Beyrut: Dârü's-selâm, 1985), 115-117; Yahya Musa, "el-Kavâidu'l-Fikhiyye fî İctimâil'Halâl ve'l-Haram ve Ta'tbikatuhâ'l-Muâsıra", (Doktora Tezi, el-Câmiatu'l-Ürdüniyye, 2004), 208; Muhammed Ali el-Bâr, "el-Kuhûl ve'l-Muhaddirât ve'l-Münebbihât fi'l-Gizâi ve'd-Devâi", *Mecelletü mecme'l-fikhi'l-İslâmî 13/361-364*.

yoktur. Fakat miktarı ne kadar az olursa olsun, bazı çikolatalar, dondurmalar ve gazlı içecekler gibi şarap ihtiva eden gıdaların yenilip içilmesi caiz değildir. Çünkü çoğu sarhoş edici içkilerin az bir miktarının da haram olduğuna dair şer'î bir kaide vardır. Üstelik söz konusu gıda maddelerini bu şer'i asıldan istisna edecek ve bu konuda bir ruhsat oluşturacak şer'î bir gerekçe de bulunmamaktadır.⁴²

Âyetin üslûbuna baktığımızda, kullanılan "rics" lafzının daha ziyade manevî bir pisliğe delâlet ettiği anlaşılmaktadır. Çünkü bir taraftan içkinin yanında, kumar, putlar ve şans oklarının da rics olduğu ifade edilmiş, diğer yandan da rics kelimesi müstakil kullanılmayarak "şeytan işinden bir pislik" denilmiştir. Ayrıca içkinin maddî yapısı itibarıyla idrar gibi pis bir madde olmadığı da aşikârdır. Hem Kur'an'da birçok âyette geçen "rics" kelimesi sadece necis anlamında değil, azap, günah, habîs ve kötü amel gibi pek çok manada kullanılmıştır.⁴³

Bununla birlikte, âyette öncelikle içkinin mânevî açıdan pis bir madde olduğu vurgulanmak istense de, âyetin hükmünün, içkinin necisliğine delâlet ettiğini söylemek de yanlış olmayacaktır. Nitekim fakihlerin ve müfessirlerin çoğu, âyetteki "rics" lafzından hareketle içkinin necisliğine hükmetmişlerdir.⁴⁴

Ebû Sa'labe'nin rivayet ettiği şu hadis de içkilerin necis olduğuna delâlet etmektedir: O, Hz. Peygamber'e gelerek, bazen Ehl-i Kitap'la karşılaştıklarını, onların ise tencerelerinde domuz eti pişirip bardaklarında da şarap içtiklerini söylemiş ve bu durumda onların kaplarını kullanmalarının caiz olup olmadığını sormuştur. Onun bu sorusuna Allah Resûlü (s.a.s) şöyle cevap vermiştir: "Eğer onların dışında kap bulursanız bunlarda yiyip için. Başka kap bulamazsanız, onların (Ehl-i Kitap'ın) kaplarını su ile yıkadıktan sonra onlarda yiyip içebilirsiniz."⁴⁵

Kurtubî, "Necislik dinî bir hükümdür. Bu konuda ise bir nas yoktur. Haramlık hükmü, necislik hükmünü gerektirmez. Dinde haram kılındığı halde necis olmayan birçok şey vardır." şeklindeki bir itiraza şu şekilde cevap vermiştir: "Âyet-i kerimede geçen "rics" lafzı hamr'ın necis olduğuna delalet etmektedir. Zira lügatte rics, necis manasına gelir. Eğer biz hakkında açık bir nas bulamadığımız zamanlarda, hüküm vermemek gibi bir kaideyi gözetecek olursak, şeriat muattal hâle gelecektir. Zira hüküm içerikli nasların sayısı azdır. İdrar, dışkı, kan, murdar hayvan ve daha başka bazı maddelerin necis olduklarına dair açık bir nas var mıdır ki? Bunların necis olması ancak nasların zâhirinden, umûmundan ve kıyaslardan anlaşılır."⁴⁶

Râgıb el-İsfehânî de bir şeyin, ya yapısı itibarıyla ya akıl yönünden ya şeriat nazarında ya da bunların tamamı açısından rics olabileceğine dikkat çekmiştir. Mesela leş, hem şeriat hem akıl hem de yapısı yönünden pis bir maddedir. Hamr

⁴² Bkz. Zühaylî, *el-Fıkhü'l-İslâmî*, 7/210-211.

⁴³ Misal için bkz. el-A'râf 7/71; et-Tevbe 9/95, 125; Yunus 10/100; el-Hac 22/30; el-Ahzâb 33/33.

⁴⁴ Şihâbüddîn Ahmed b. İdris el-Karâfî, *Envârü'l-burûk fî envâ'i'l-furûk*, (Beirut: Dârü'l-kütübî'l-İlmiyye, 1998), 2/64.

⁴⁵ Ebû Dâvud, "Et'ime", 46; Buhârî, "Akika", 4; İbn Mâce, "Sayd", 3.

⁴⁶ Kurtubî, *el-Câmi'*, 6/289.

ise maddî açıdan pis olmasa bile, şeriat ve akıl nazarında pistir. Domuz etine gelince, onun rics olması sadece şeriata göredir.⁴⁷

Şah Veliyyullah ed-Dihlevî içkinin necis kılınmasının hikmetini şu sözleriyle açıklamıştır: “Kanun koyucu Yüce Allah, necis maddelere içkiyi de dâhil etmiştir. ‘İçki, şeytan işi bir pisliktir.’ beyanı bu manayı ifade eder. Zira Allah, içkiyi haram kılmış ve haramlık hükmünü de her vesileyle teyit etmiştir. Neticede hikmet-i ilâhî, içkinin, idrar ve dışkı mesabesinde tutulmasını gerektirmiştir. Bu suretle içkinin pislîği ve kötülüğü müşahhas olarak zihinlerde canlanacak ve bu da nefislerin ona karşı dizginlenmesinde daha etkili olacak; ondan tiksinti duyması sağlanacaktır.”⁴⁸

4. 3. İstihâle ve İstihlâk Açısından Alkol

Müstakil durumdaki alkolün hükmü tartışılırken mesele genellikle Kur’an’da yer alan “hamr” ve “rics” kavramları etrafında ele alınmakta; fakat farklı maksatlarla az miktarda alkol ilâve edilen gıdaların hükmünü araştırırken temel çıkış noktasını istihâle ile istihlâk meseleleri teşkil etmektedir. Biz de bu başlık altında istihâle geçiren veya müstehlek hâle gelen alkolün, katıldığı gıdayı haram kılıp kılmayacağını ele alacağız.

4. 3. 1. İstihâle Açısından

İstihâleyle ilgili olarak, bir maddenin aslının ve vasfının değişmesi,⁴⁹ bir şeyin tekrar aynı hâline gelemeyecek şekilde mahiyetinin değişmesi,⁵⁰ bir maddenin vasıf ve tabiatının başka bir vasıf ve tabiata dönüşmesi,⁵¹ aynı necis olan bir şeyin değişikliğe maruz kalarak başka bir hakikate dönüşmesi,⁵² necis bir şeyin tüm sıfatlarının zâil olmasıyla onun yerini başka sıfatların alması ve bunun neticesinde isminin de değişikliğe uğraması⁵³ gibi değişik tarifler yapılmıştır. Bütün bu tanımlardan da anlaşılacağı üzere istihâle, temel yapısı ve mahiyeti değişen bir maddenin, ilk halinden farklı isim, nitelik ve hususiyetlere sahip başka bir maddeye dönüşmesi demektir.

İstihâleye uğrayan maddenin aslî yapısı değişeceği için, ona bağlı olarak vasıflarda ve isimde de değişiklik olacaktır. Elbette aslı, vasfı ve ismi değişen bir maddenin hükmü de değişecektir. Daha doğrusu istihale neticesinde eskisinden tamamen farklı yeni bir madde ortaya çıkacağı için, helâl-haramlık veya temizlik-necislik hükmü açısından ortaya çıkan bu yeni maddenin sahip olduğu özelliklere itibar edilmesi gerekecektir. Nitekim İbn Rüşd’ün de ifade ettiği üzere bütün müçtehitler, bekleyerek kendiliğinden (insan müdahalesi olmaksızın) sirkeye

⁴⁷ Râgıb el-İsfehânî, *el-Müfredât fî garîbi’l-Kur’ân*, (Dimeşk: Dârü’l-kalem, 1992), 1/188.

⁴⁸ Dihlevî, *İslâm Düşünce Rehberi*, 1/661.

⁴⁹ Ahmed b. Ali el-Makrî, *el-Misbâhu’l-munîr fî garîbi’s-şerhi’l-kebîr*, (Beyrut: el-Mektebetü’l-İlmiyye), 11/157.

⁵⁰ M. Revvâs Kal’acî ve H. S. Ka’nibî, *Mu’cemü lügati’l-fukahâ*, (Beyrut: Daru’n-nefâis, 1975), 59.

⁵¹ Yâsin b. Nâsır, “el-İstihâle ve Ahkâmühâ fi’l-Fıkhî’l-İslâmî”, *Mecelletü’l-mecme’i’l-fıkhî’l-İslâmî* 16, (2003), 190.

⁵² İbn Âbidîn, *Reddü’l-muhtâr*, 1/327.

⁵³ Muhammed b. Muhammed el-Hattâb, *Mevâhibü’l-celîl li şerhi Muhtasarı Halil*, (Riyad: Dârü âlemi’l-kütüb, 2003), 1/97.

dönüşen şarabın içilmesinin helâl olacağı hakkında icmâ etmişlerdir.⁵⁴ Çünkü sirke, rengi, kokusu, tadı ve kimyevî yapısı itibarıyla şaraptan tamamen ayrı bir maddedir. Fakat İmam Şâfiî ve Hanbelîler şarabın insan müdahalesiyle sirkeye dönüştürülmesinin helâl olmayacağını söylemişlerdir.⁵⁵

Yüce Allah, içkiden uzak durulmasını emrettiği ve onun necis olduğunu haber verdiği için onun gıda üretiminde kullanılması caiz olmasa da; girdiği kimyevî reaksiyon neticesinde istihâle geçiren ve başka bir maddeye dönüşen alkolün haramlık hükmünün devam edeceğini söylemek mümkün değildir. Çünkü hüküm açısından önemli olan bir maddenin hâlihazırdaki durumudur. Onun önceki hâlinin hükme bir etkisi yoktur. Aksi takdirde işin içinden çıkılmaz. Zira tabiat ve canlı vücutlarında bir kısım maddeler sürekli istihâle geçirmekte; temiz iken necis, necis iken de temiz olmaktadır. Bizim onların önceki hallerini araştırma gibi bir mükellefiyetimiz yoktur.

O halde imalatında alkol kullanılan fakat istihaleden dolayı üretimden sonra içinde alkol kalmayan gıdaların tüketilmesi de caiz olacaktır. Fakat teoride geçerli olan bu hükmün çoğu zaman pratik uygulamalarda karşılığının bulunmadığını ifade etmek gerekir. Çünkü gıdalara katılan alkol genellikle istihaleye uğramamaktadır. Çözücü olarak kullanılan alkolle ilgili yapılan şu açıklamalar önemlidir: Etil alkol, suda çözülen ve çözülmeyen maddeleri birbirine bağlayarak yağ cinsi maddelerin suda çözülmesini sağlar. Bu, fizikî bir hâdise olduğu için alkol mahiyet değişikliğine uğramaz. Bir değişimden bahsedilse bile bu oldukça az oranda gerçekleşir. Zaten etil alkol, şayet kendine mahsus tat ve kokusu olan aromaları veya daha başka yağları kimyevî bir değişime uğratarak çözse idi, kendisiyle birlikte çözmüş olduğu maddeler de mahiyet değişikliğine uğrardı. Bu takdirde ürüne katılan yağ cinsi katkılar, tat ve koku özelliklerini kaybederlerdi.⁵⁶

4. 3. 2. İstihlâk Açısından

İstihlak, sözlükte, yok olma, bir şeyi bitirme, harcama, faydalı olan bir şeyi itlaf edip tüketme gibi manalara gelir.⁵⁷ Terim anlamı itibarıyla ise haram veya necis olan az bir maddenin, temiz veya helâl olan büyük miktardaki başka bir maddeyle karışması ve bunun neticesinde sahip olduğu renk, tat ve koku gibi özellik ve sıfatlarını yitirmesi demektir. İstihlâk neticesinde az olan madde karıştığı yerde varlığını devam ettirse de, görülmez hale gelmekte ve eseri yok olmaktadır. Bir testi suya bir damla kan veya şarap karışmasını buna misal verebiliriz. Çünkü bu durumda su içerisinde bulunan kan ve şarabı, tat, koku ve renk itibarıyla sudan ayırt etmek mümkün olmayacaktır.⁵⁸

⁵⁴ Muhammed b. Ahmed b. Rüşd, *Bidâyetü'l-müctehid ve nihâyetü'l-muktesid*, (Mısır: Mektebetü'l-medeniyye, 1975), 1/475.

⁵⁵ Bkz. İbn Kudâme, *el-Muğnî*, 1/294; Kurtubî, *el-Câmi'*, 4/290.

⁵⁶ Mustafa Nutku, "Cola Rekabeti", <http://yenisafak.com.tr/arsiv/2003/Temmuz/28/dusunce.html> (Erişim Tarihi: 10-12-2016).

⁵⁷ İbn Manzûr, *Lisânu'l-Arab*, 19: 505; Kal'acî, *Mu'cem*, 1/66.

⁵⁸ Bkz. Nezih Hammâd, *el-Mevâddü'l-muharreme ve'n-necisât fi'l-gizâi ve'd-devâi beyne'n-nazariyyeti ve't-tatbîk*, (Dimeşk: Dârü'l-kalem, 2011), 30.

Bu anlamda gıda üretiminde kullanılan alkolün, istihlâka güzel bir misal olduğunu söyleyebiliriz. Özellikle ülkemizde alkolün gıda üretiminde kullanılması daha çok aromalar vasıtasıyla gerçekleşmektedir. Bizzat aromaların üretim aşamasında alkol kullanılabilirdiği gibi, aromaların gıda içerisinde homojen bir şekilde dağılmasını temin etmek maksadıyla “ara çözücü” olarak da tekrar alkol kullanılmaktadır. Fakat gerek gazlı içecekler gerekse diğer gıdalar tüketilirken alkolün ne tadı ne de kokusu hissedilmemektedir. Bu da alkolün gıda içerisinde müstehlek hale geldiğinin bir göstergesidir. Yani alkol temel yapısı itibarıyla bir değişikliğe uğramadan gıda içerisindeki varlığını korusa da görünüşte yok olmaktadır.

İslâm hukukçuları, içine necaset düşen suları veya diğer sıvıları, kuyularla ilgili hükümleri, artıklar konusunu, yeminle, süt emzirmeyle ve içki haddiyle ilgili bazı meseleleri ele alırken istihlâktan yola çıkmış ve buna göre içtihat yapmışlardır. Günümüzde istihlâk gerekçesiyle gıdalarda bulunan alkole cevaz veren âlimler de bu hükümlerini hususiyle sularla ilgili hükümlere kıyas etmişlerdir. Çünkü çok suya⁵⁹ düşen bir necaset onun tat, koku ve rengini değiştirmedeği takdirde suyu necis yapmaz. Bu konuda icmâ vardır.⁶⁰

Tüketiciler Birliği, 2006 yılında farklı markalara ait on çeşit gazozu incelemesi için Tübitak’a göndermiş ve yapılan tahliller neticesinde bunların tamamında farklı miktarlarda (%0,20 ile %1,56 arasında) alkol bulunduğunu açıklamıştır. Bu haberle birlikte bazı ilâhiyatçılar konuyla ilgili değerlendirmelerde bulunmuştur. Bunlardan birisi olan Hayrettin Karaman, kaleme aldığı köşe yazılarında, içeriğine az miktarda alkol karıştırılan gazlı içecekleri, sular hakkındaki hükümlere kıyas etmiştir. O, gazlı içeceklerin büyük tanklarda yapıldığını, çoğunluk müçtehitlerin re’yiine göre bunların içindeki suyun “çok” sayıldığını, bu sebeple de ele alınan bir içeceğin alkol kokusu, alkol tadı ve alkol rengi vermediği sürece helal olacağını savunmuş, dolayısıyla bu hükmünü istihlâka dayandırmıştır.⁶¹

Helâl gıda alanında muhtelif çalışmalar yapan Nezh Hammâd da gıdaların içinde tadı, kokusu ve rengi kalmayacak şekilde müstehlek hâle gelen alkolün bu gıdaları haram kılmayacağını ifade etmiştir.⁶² Konuyla ilgili görüş bildiren daha başka araştırmacılar da “müstehlek hâle gelen maddelerin necislik ve haramlık hükümlerinin ortadan kalkacağı” ilkesinden hareketle, içerisinde az miktarda alkol ihtiva eden gıdaları tüketmekte bir mahzur görmemişlerdir.⁶³

Fakat bunun aksini savunan âlimler de olmuştur. Onlar hüküm açısından istihlâkı istihaleden farklı gördüklerinden ve alkol kullanılan gıdaların sulara kıyas

⁵⁹ Hanefi mezhebine göre çok su yaklaşık 48 m² (10x10 zira) genişliğinde olan ve avuçlandığında dibi görünmeyecek bir derinliğe sahip olan miktardaki sudur. Hanbeli ve Şafililer ise iki kulle (yaklaşık 200 litre) miktarını ölçü almışlardır. Mâlikî mezhebi suları “az” ve “çok” şeklinde bir ayrıma tâbi tutmamış, düşen pisliğin suyun vasıflarını değiştirip değiştirmemesine itibar etmiştir.

⁶⁰ Muhammed b. İbrâhîm b. el-Münzir, *el-İcmâ’*, (Dârü'l-müslim, 2004), 34.

⁶¹ Bkz. Hayrettin Karaman, “Gazlı İçecekler (2)”, <http://www.yenisafak.com.tr/yazarlar/HayrettinKaraman/gazli-icecekler-2/2080> (Erişim Tarihi: 10-12-2016).

⁶² Hammâd, “el-Edviyetü'l-müştemiletü ala'l-kuhûl ve'l-muhaddirât”, 105-107.

⁶³ Bkz. Musa, *el-Kavâidu'l-fikhiyye*, 217-218.

edilmesini doğru bulmadıklarından alkol barındıran gıdaları tecviz etmemişlerdir. Mesela fıkıh kitaplarının meşakkat ve umûmu'l-belvâ gibi sebeplerle abdest ve gusûlde kullanılan suya gösterdikleri toleransın, içeceklere teşmil edilmesini isabetli bulmayan Ebu Bekir Sifil, alkol katılmış gazlı içeceklerin caiz olmayacağını ifade etmiştir.⁶⁴

Bize göre de tek başına istihlâkın helâl kılıcı bir özelliğinin gösteren şer'î bir delil bulunmamaktadır. İçine necaset karışan çok miktardaki suyun temiz kabul edilmesinin sebebi, sadece istihlâk değildir. Birçok fakihin de açıkça ifade ettiği üzere, büyük sularla ilgili hükümler "kolaylık" prensibinden hareketle kıyasa aykırı olarak sabit olmuştur. Çünkü bu suları necasetlerden korumak çok zordur ve bu konuda ciddi bir meşakkat vardır.⁶⁵ Kıyasa aykırı bir şekilde sabit olan fikhî bir hükmün, kıyas yoluyla farklı bir meseleye intikal ettirilemeyeceği fıkıh usulünde kabul edilen bir kâidedir.⁶⁶ Üstelik gıdaları alkolden uzak tutma konusunda bir meşakkatin bulunmadığı ve bu konuda bir umûmu'l-belvâ'dan bahsedilemeyeceği de aşikârdır.

Diğer taraftan birçok fakihe göre büyük havuzlarla ilgili hükümler sadece sulara münhasırdır. Diğer sıvıları buna kıyas ederek necasetin eserinin ortaya çıkmaması durumunda onların da temiz olacağını söylemek doğru değildir. Mesela İmam Muhammed, kurbağa ve yengeç gibi suda yaşayan hayvanların orada ölmesinin suyu necis hale getirmeyeceğini belirttikten sonra şöyle demiştir: "Eğer bunların ölmesiyle suyun necis olacağına hükmedersek, insanları zorluk ve sıkıntıya sokmuş oluruz. Fakat bu hayvanların, suda değil de başka bir sıvının içinde ölmeleri, bu sıvıyı necis yapar. Zira suyun dışındaki sıvıları, bu tür hayvanlardan korumak mümkündür."⁶⁷

Aynı şekilde Şâfiî fakihleri de suyla diğer sıvıların aynı olmadığını, "iki kulleyle ulaşan sıvının necis olmayacağı" hükmünün sadece sularla ilgili olduğunu, suyun dışındaki sıvıların -miktarı çok olsa bile- kendisine karışan pis maddeler sebebiyle necis hâle geleceklerini ifade etmişlerdir.⁶⁸ Hanbelî fakihleri de mezhebin meşhur görüşüne göre suyun dışındaki sıvılara necaset düşmesiyle onların necis hale geleceğini söylemişlerdir.⁶⁹

Meşhur Mâlikî fakihî İbn Abdilber, mezheplerin bu konudaki görüşlerini şu şekilde özetlemiştir: İster az ister çok olsun yağ ve onun gibi erimiş ve akıcı durumdaki diğer sıvıların içine serçe, fare ve tavuk gibi akıcı kanı olan murdar bir

⁶⁴ Ebubekir Sifil, "Gazlı İçecekler, Kefir ve Alkol 2", <https://ebubekirsifil.com/gazete-yazilari/gazli-icecekler-kefir-ve-alkol-2/>, (Erişim Tarihi: 15-12-2016).

⁶⁵ Konuyla ilgili Babertî şöyle demiştir: "Suların, necis olmalarıyla ilgili hükümler, kolaylık üzerine bina edilmiştir. Çünkü kıyas gereğince pislik karışan suların çok da olsa necis olmaları gerekirdi. Ne var ki insanlara kolaylık olması açısından bazı suların necislik hükmü düşürülmüştür." (Muhammed b. Abdirrahman b. Hümâm, *Fethu'l-kadîr*, (Beyrut: Dârü'l-kütübü'l-ilmîyye, 2003), 1/86

⁶⁶ Mecellenin 15. maddesinde bu kâide şöyle ifade edilmiştir: "Alâ hılafî'l-kıyas sabit olan şey saîre makisûn aleyh olmaz."

⁶⁷ Kâsânî, *Bedâi'*, 1/79.

⁶⁸ Nevevî, *Mecmû'*, 1/147.

⁶⁹ İbn Kudâme, *el-Muğnî*, 1/58.

hayvan düşerse veya hayvan düştükten sonra orada ölürse, sıvının tamamı necis olacağından onun yenilip içilmesi caiz olmaz. Fakihlerin çoğunluğunun görüşü bu şekildedir. Bu konuda bazı fakihlere ait, tıpkı suda olduğu gibi necaset, sıvının üzerinde zahir olmadıkça veya sıvının vasıflarından herhangi birisi değişmedikçe onun necis olmayacağına dair görüşler varsa da bunlar şaz görüştür. Onların şaz görüşleriyle meşgul olmanın bir faydası yoktur. Çünkü ilim ehli onların ihtilaflarına önem vermemiştir.⁷⁰

Suyun dışındaki sıvıların miktarı az da olsa içine düşen pislikle necis hale geleceğini söyleyen fakihlerin dayandıkları en önemli delil şudur: Hz. Peygamber, kendisine sorulan bir soru üzerine içine fare düşen yağ hakkında şöyle buyurmuştur: *“Eğer yağ katıysa fareyi ve (onun temas ettiği) çevresini atınız; yağ sıvıysa artık ona yaklaşmayın.”*⁷¹ Hadisle ilgili Şevkânî'nin şu yorumu önemlidir: *“Hadiste, içine fare düşen yağa yaklaşmanın yasaklanması, ondan hiçbir şekilde istifade edilemeyeceğine delâlet eder. Farenin dışındaki ona benzeyen hayvanlar da fareyle aynı hükümdedir. Aynı şekilde temizlenmesi mümkün olmayan sıvılar da yağla aynı hükme tâbidir.”*⁷²

Aslında Hz. Peygamber'in beyan buyurduğu, *“Suyu hiç bir şey necis yapmaz.”*⁷³ şeklindeki hadisin mefhum-u muhalefeti de suyun dışındaki sıvıların, içine düşen necasetle necis olacağına delâlet etmektedir. Çünkü burada içine düşen pislikle necis hâle gelmeyeceği bildirilen sıvı, sudur. Yapısı ve mahiyeti itibarıyla suyun sahip olduğu vasıflar da onu diğer sıvılardan ayırmayı gerektirmektedir. Zira su; tatsız, kokusuz ve renksiz bir madde olduğu için, içine düşen necis maddeyi gizlemesi kolay olmaz. Suyun dışındaki sıvıların ise böyle bir özellikleri yoktur. Özellikle içeriğine renklendirici, koruyucu ve tatlandırıcı gibi farklı katkı maddelerinin katıldığı bir sıvının, içinde bulunan alkolü gizlemesi çok daha kolay olacaktır. Bu açıdan imalatında alkol kullanılan yiyecek ve içecekleri sularla ilgili hükümlere kıyas etmek doğru değildir.

Kasıt unsuru açısından meseleye bakıldığında da sularla ilgili hükümlerle alkol kullanılan gıdaların aynı olmadığı görülecektir. Çünkü fakihler, içine pislik atılmış suların değil, içine pislik düşmüş suların hükmünü ele almışlardır ki bu ikisinin birbirinden farklı olduğu aşikârdır. Nitekim, *“Sakın ola sizden biri, durgun suya bevletmesin.”*⁷⁴; *“Sizden biri uykusundan uyandığı vakit elini üç defa yıkamadıkça kaba sokmasın. Zira onun nerede dolaştığını bilemez.”*⁷⁵; *“Sizden birinizin kabını köpek yaladığında, bu kap, yedi defa yıkamakla temiz olur.”*⁷⁶; *“Kitap Ehli'nin kaplarından başka kap bulursanız, onlarda yemeyin; yok eğer bulamazsanız, onların kapını yıkayın ve onda yiyin!”*⁷⁷ gibi hadislerin Müslümanları

⁷⁰ İbn Abdilber, *el-İztizkâr*, (Beyrut: Dârü kuteybe, 1993), 8/507.

⁷¹ Ebû Dâvud, “Et’ime”, 47.

⁷² Şevkânî, *es-Seylü'l-cerrâr*, 1/46.

⁷³ Nesâî, “Miyâh”, 1; İbn Mâce, “Tahâret”, 76.

⁷⁴ Buhârî, “Vudû”, 68; Müslim, “Tahâret”, 95.

⁷⁵ Müslim, “Tahâret”, 87; Ebû Dâvud, “Tahâret”, 49.

⁷⁶ Müslim, “Tahâret”, 92; Ebû Dâvud, “Tahâret”, 37.

⁷⁷ Buhârî, “Zebâih”, 4; İbn Mâce, “Sayd”, 3.

kasıt ve iradeleriyle sulara necaset karıştırmaktan nehyettiğini söylemek de mümkündür.

4. 4. Zaruret ve İhtiyaç Açısından Alkol

Üretiminde alkol kullanılan gıdaların hükmü ele alınırken, zaruret, ihtiyaç ve umûmü'l-belvâ gibi ilkeler de fakihlerin dayandığı deliller arasında yer almıştır. Meselâ Vehbe ez-Zühaylî, zaruret ve ihtiyacın bulunduğu durumlarda; uçucu maddeleri veya bitki özütlerini eritme, bakteri ve mikropları öldürme, iğne için cildi temizleme gibi maksatlarla az miktarda alkol kullanılmasının caiz olacağını söylemiştir. Aynı şekilde ona göre ihtiyaç bulunduğu için, gazlı içecekler gibi gıdalara katılmak üzere uçucu bazı yağları eritmek için alkol kullanılmasında da bir mahzur yoktur.⁷⁸ Zühaylî, umûmü'l-belvâ bulunduğu gerekçesiyle üretiminde çok az miktarda alkol kullanılmış olan gazlı içeceklerin içilmesinin de caiz olduğunu ifade etmiştir.⁷⁹

Zaruretlerin haramları mubah kılacağı, helâl-haramlarla ilgili üzerinde ittifak edilen temel kaidelerden biridir.⁸⁰ Zira Yüce Allah, haram kılınan yiyecekleri saydıktan sonra, mecbur kalan kimsenin başkasının hakkını çiğnememek ve zaruret miktarını aşmamak şartıyla haram yiyecekleri tüketebileceğini beyan etmiştir.⁸¹ Buradan da anlaşılacağı üzere İslâm, hayatın korunmasını öncelikli hedeflerden biri görmüş ve hayatın tehlikeye girdiği durumlarda haramların işlenmesine müsaade etmiştir.

Bununla birlikte bize göre ne farklı amaçlarla gıdalara alkol ilave edilmesinde ne de alkol katılan gıdaların tüketilmesinde bir zaruret bulunmamaktadır. Zira alkole alternatif olabilecek birçok madde bulunduğu gibi, bir insanın alkol ihtiva etmeyen gıda maddelerine ulaşması da mümkündür. Günümüzde alkolün gıda sanayiinde bu kadar yaygın olarak kullanılmasının asıl sebebi, onun ucuz ve kolay ulaşılabilir olmasıdır. Tabi ki bugüne kadar Müslümanların konuya ilgisiz kalmalarının da bunda etkisi vardır.

Üreticiler açısından ne zaruret ne ihtiyaç ne de umûmü'l-belvâ alkol kullanılmasını hiçbir şekilde meşru hale getiremez. Tüketiciler açısından da üretiminde alkol kullanılmış gıdaları kullanmanın zaruretinden bahsetmek mümkün olmasa da, bu konuda bütünüyle umûmü'l-belvâ'nın bulunmadığını söylemek de zordur. Bu konuda herkesi aynı kategoride değerlendirmek doğru olmayacağı için, kanaatimizce bunun takdiri biraz da tüketicilerin kanaat-i vicdaniyelerine kalmaktadır.

4. 5. Kullanım Maksadı Açısından Alkol

Alkolün kullanım maksadı da bazı âlimlerin onunla ilgili verdikleri hükümde belirleyici olmuştur. Alkol kullanımına "maksat" açısından bakanlar, onun

⁷⁸ Vehbe ez-Zühaylî, *Ahkâmu'l-mevâddi'n-necise ve'l-muharreme*, (Dimeşk: Dârü'l-mektebî, 1997), 28-29.

⁷⁹ Bkz. Zühaylî, *el-Fıkhü'l-İslâmî*, 7/210-211.

⁸⁰ Ali Haydar Efendi, *Düerü'l-hukkâm şerhu Mecelleti'l-ahkâm*, Çev. Fehmi el-Hüseynî, (Beirut: Dârü'l-cil, 2003), 1/37.

⁸¹ el-Bakara 2/173; el-Mâide 5/3.

sarhoşluk veren içki imalatında kullanılmasını caiz görmeseler de bunun dışındaki maksatlarla kullanılmasında ve gıdalara katılmasında bir mahzur görmemişlerdir. Onlara göre alkolün çözücü olarak kullanılmasında ve aromalarla birlikte gıdalara katılmasında bir mahzur olmadığı gibi, onun ilaç ve koku gibi ürünlerin içinde yer almasında da bir mahzur yoktur. Çünkü bunların içerisinde yer alan alkolün miktarı çok az olduğu gibi, bunlar sarhoşluk verme kastıyla da üretilmemişlerdir.⁸²

Kasıt unsuru, birçok fikhî hükmün ortaya çıkmasında belirleyici olmuştur. Özellikle işlenen suçlara verilecek cezanın tayininde onun hayati bir rolü vardır. Mesela kasten adam öldürme kisası gerektirirken, kastın bulunmaması durumunda sadece diyet gerekmektedir. Aynı şekilde bazı durumlarda gıdaların hükmünü belirlemede de kasıt unsuruna bakılmıştır. Örneğin kendi kendine sirkeleşen bir şarabın helâl olacağı konusunda İslâm hukukçularının ittifakı bulunsa da, cumhur, insan müdahalesiyle şaraptan yapılan sirkenin caiz olmayacağı kanaatindeydi. Öyle ki Şirvânî, şarap yapmak için sıkılan meyve suyunun gayr-i mütekavvim bir mal olduğunu ve sirkeleşmesi dahi beklenmeyerek hemen dökülmesi gerektiğini söylemiş ve kastın değişmesiyle hükümlerin de değişeceğini belirtmiştir.⁸³

Ne var ki kasıt unsuru, “İyi niyet, haramları mubah kılmaz.” kaidesiyle birlikte ele alınmalıdır. Bu açıdan bazı mubahlar kasıt unsurundan ötürü mahzurlu hale gelse de sırf kasıt ve iyi niyetten ötürü haramların mubah hale geleceğini söylemek ciddi suiistimallerin önünü açacaktır. Dolayısıyla alkol haram kılındığına göre, kullanım maksadına göre onu helâl saymak isabetli bir yaklaşım değildir.

4. 6. Sarhoşluk İletisi Açısından Alkol

Bilindiği üzere içkilerin haram kılınmasının illeti, “iskar”dır, yani sarhoşluk verme özelliklerinin bulunmasıdır. Nitekim Hanefî mezhebi, Kur’an’da haramlığı bildirilen “hamr”ın çiğ üzümünden imal edilen şarap olduğunu fakat iskar illeti bulunan diğer içkilerin de hamr’a kıyasla aynı hükme tâbi olacaklarını söylemiştir. Allah Resûlü’nün, “*Çoğu sarhoş eden şeyin azı da haramdır.*”⁸⁴ sözü de buna işaret etmektedir. Buna göre fazla miktarda içildiğinde sarhoş eden bir içkinin, birkaç yudum içilmesi de haram olur.

İşte buradan hareketle bazı âlimler, içeriğinde az miktarda alkol bulunan içeceklerin caiz olacağını söylemişlerdir. Zira onlara göre bu tür içeceklerin sarhoş etme özelliği yoktur. Muhammed Ali el-Bâr, konuyla ilgili şunları söylemiştir: “Şayet bir insan, Pepsi gibi meşrubatlardan çok içse sarhoş olur mu? Malumdur ki bir insan bunlardan çok fazla içse bile sarhoş olmaz. Bu sebeple bu içeceklerde haramlık illeti olan ‘iskâr’ vasfı yoktur. O halde, çoğu içildiğinde sarhoşluk veren içkilerin azının da içilmesinin haram olduğunu ifade eden hadislerin hükmünü, bu tür gazlı içeceklerle de vermek isabetli bir yaklaşım değildir. İşte bu sebeptir ki haramlık illeti olan iskar vasfı bulunmadığı için bu tür içeceklerin içilmesi helâldir.”⁸⁵

⁸² Bkz. Hüsameddin b. Musa Afâne, *Yes’elûneke*, (el-Halil: Mektebetu dendis, 2007), 1-2/ 428.

⁸³ Abdülhamid eş-Şirvânî, *Havâşî alâ Tuhfeti’l-muhtâc bi şerhi’l-Minhâc*, (Kâhire: Dârü’l-fikr), 1/303.

⁸⁴ Ebû Dâvud, “Eşribe”, 5; Tirmizî, “Eşribe”, 3.

⁸⁵ Muhammed Ali el-Bâr, *el-Hamru beyn’t-tıbbi ve’l-fikh*, (1978), 65.

Böyle bir yaklaşım ilk bakışta doğru gibi görünse de mesele biraz daha derin düşünüldüğünde bunun yanlış bir akıl yürütme olduğu anlaşılacaktır. Çünkü “Çoğu sarhoş etmeyen bir şeyin azının da haram olmayacağı” hükmü, sadece müstakil durumdaki yiyecek ve içecekler için geçerli olmalıdır. Eğer böyle bir hüküm, karışım halinde bulunan maddelere de uygulanacak olursa, haramları tüketme adına büyük bir kapı açılmış olur. Zira bu bakış açısına göre içine bir bardak şarap dökülen testinin suyunun hükmü de değişmez. Dolayısıyla sarhoş edip etmeme özelliğinin aranacağı madde, gazlı içecekler veya alkol katılmış daha başka gıdalar değil, onlara katılan bu alkolün kendisidir.

4. 7. Gıda İçinde Kendiliğinden Oluşan Alkolün Hükmü

Alkol fermantasyonunu gerçekleştiren mikroorganizmalar (mayalar) toprakta, havada, bitkilerde vs. her yerde buldukları için, uygun ortam oluştuğu takdirde karbonhidrat (şeker) içeren bütün meyvelerde, sebzelerde ve daha başka gıdalarda alkol oluşumu gerçekleşebilir. Bu mayalar sıcaklık, nem ve asitlik açısından uygun ortam oluştuğu takdirde basit şekeri parçalayarak onu etanol ve karbondioksit bileşiklerine dönüştürürler. Bu açıdan bazı meyveler, ekmeke, yoğurt, sirke ve turşu gibi bir kısım gıdalar az miktarda alkol ihtiva ederler.

Nitekim taze olduklarında neredeyse hiç alkol ihtiva etmeyen meyvelerin bir süre beklemesiyle alkol oranları da artar. Meselâ on dört günlük bir muzda yaklaşık olarak bir gram alkol oluşur. Özellikle sıcak ortamda bekletilen meyve sularının da alkol oranları artmaya başlar. Hatta bu sürenin uzamasıyla birlikte onlar sarhoş edici hale gelirler.⁸⁶

Bu tür gıdaların hükmü değerlendirilirken, onların “iskar” vasfına sahip olup olmadıklarına bakılmalıdır. Yiyecek ve içeceklerde kendiliğinden oluşan alkol, onları sarhoş edici hale getirmediği, haramlıktan bahsedilemez. Aynı hüküm endüstriyel gıdalarda da geçerlidir. Bunların imalatı esnasında, çok az miktarda alkol oluşumu gerçekleşebilir. Hususiyile boza, kefir, yoğurt ve sirke gibi fermente gıdalarda bu duruma daha çok rastlanır. Fakat gıdaların içinde doğal olarak oluşan az miktardaki alkol, söz konusu gıdaları haram kılmaz.

Fakat buradan yola çıkarak, sarhoş etmeyecek ölçüde az miktardaki alkolün gıdalara katılmasını ve bu gıdaların tüketilmesini helâl görmek sahih bir kıyas değildir. Çünkü burada yapısı itibarıyla sarhoş edici ve bu yüzden de haram olan bir madde kullanılmaktadır. Ayrıca buradaki kasıt faktörünün de gözden uzak tutulmaması gerekir.

Sonuç

İslâm, sarhoşluk veren bütün içkileri haram kılmış ve İslâm hukukçularının çoğunluğu içkinin şer’an necis bir madde olduğuna hükmetmiştir. Kimyasal bir madde olmasından, kullanım amaçlarından veya doğal olarak başka gıdalarda da yer almasından hareketle alkolü, içkilerden farklı değerlendirmek mümkün değildir. Çünkü içkinin haram kılınmasının illeti, onun sarhoşluk vermesi ve dinin

⁸⁶ Harun Şimşek, *Alkol İçeren Yiyecek ve İçecekler*, (İstanbul: Lemi Yayınları, 2012), 58.

korunmasını hedeflediği beş temel maksattan biri olan akli gidermesidir. Buna sebep olan asıl faktör ise içkilerde yer alan alkoldür. Nitekim şarapta yer alan alkol, asetik asit bakterileri tarafından sirkeye dönüştürüldüğünde, onun haramlığı da ortadan kalkmaktadır. Dolayısıyla içkinin haram kılınmasının asıl müsebbibi olan alkole, içkiden farklı bir hüküm vermek isabetli değildir.

Alkol, tüketilmesi haram kılındığına, şer'an necis bir madde olduğuna ve fakihler tarafından gayrimütekavvim bir mal olarak görüldüğüne göre, onun gıdalara katılması da caiz olmayacaktır. Mâide sûresinde yer alan, "Bunlardan uzak durun ki kurtuluşa eresiniz."⁸⁷ şeklindeki âyet ile, Allah Resûlü'nün beyan buyurduğu, "Allah Resûlü (s.a.s), içki sebebiyle on sınıf insana lânet etmiştir: İmâl edene, ettirene, içene, nakliyesini yapana, yaptırana, servis edene, ticaretini yapana, parasını yiyene, satın alana ve kendisi için satın alınana."⁸⁸ hadisi de içkinin, alınıp-satılmasının, ticaretinin yapılmasının, hammadde olarak kullanılmasının caiz olmadığına delâlet etmektedir.

Alkolün gıdalara katılması caiz olmadığı gibi, dışarıdan alkol katılmış gıdaların tüketilmesi de caiz değildir. İstihlâk, zaruret, alkolün kullanım maksadı ve sarhoşluk illeti gibi gerekçelerden hareketle bunun aksini savunan âlimler bulunsa da kanaatimizce onların dayanmış oldukları deliller zayıf kalmaktadır. Fakat alkolün istihale geçirmiş veya gıda içerisinde az miktarda kendiliğinden oluşmuş olmasını bundan istisna etmek gerekir. Zira bu durumlarda haramlık hükmü de ortadan kalkacaktır.

Kaynakça

- Afâne, Hüsameddin b. Musa. *Yes'elûneke*. el-Halil: Mektebetu Dendis, 2007.
- Ali el-Kârî, Ubeydullah b. Mesud. *Fethu bâbi'l-inâye bi şerhi'n-Nukâye*. Beyrut: Dârü'l-erkâm.
- Bâr, Muhammed Ali. "el-Kuhûl ve'l-muhaddirât ve'l-münebbihât fi'l-gızâi ve'd-devâi". *Mecelletü mecmei'l-fikhi'l-İslâmî* 13, 331-372.
- Bâr, Muhmmaed Ali. *el-Hamru beyne't-tıbbi ve'l-fikh*. 1978.
- Buhârî, Muhammed b. İsmail. *el-Câmiu's-sahih*. Beyrut: Dârü'l-kütübi'l-ilmiiye, 1994.
- Cessâs, Ebû Bekr Ahmed b. Alî. *Ahkâmü'l-Kur'ân*. Beyrut: Dârü'l-kütübi'l-ilmiiye, 1994.
- Çayıroğlu, Yüksel. *İslâm Hukuku'na Göre Helâl Gıda*. Lambert Academic Publishing, 2016.
- Dârakutnî, Ali b. Ömer. *Sünenü'd-Dârakutnî*. Beyrut: Dârü'l-ma'rife, 1966.
- Döndüren, Hamdi. "Gıda Katkı Maddeleri ve İstihlâk". *1. Ulusal Helâl ve Sağlıklı Gıda Kongresi*. ed. Fatih Gültekin. Ankara, 2011, 111-120.
- Dihlevî, Şah Veliyullah Ahmed b. Abdirrahîm. *Hüccetullâhi'l-Bâliğa*. çev. Mehmet Erdoğan. İstanbul: İz Yayıncılık, 1994.
- Ebû Dâvud, Süleyman b. el-Eş'as. *Sünenü Ebî Dâvud*. Beyrut: Dârü'l-kütübi'l-Arabî.
- Ebû Zehre, Muhammed. *Fetâvâ*. Dimeşk: Dârü'l-kalem, 2006.
- Elmalılı, Muhammed Hamdi Yazır. *Hak Dini Kur'an Dili*. Eser Neşriyat, 1979.
- Hâkim en-Nîsâbü'rî, Ebû Abdillâh Muhammed b. Abdillâh. *el-Müstedrek ala's-Sahihayn*. Beyrut: Dârü'l-kütübi'l-ilmiiye, 1990.

⁸⁷ el-Mâide 5/90-91.

⁸⁸ Tirmizî, "Büyü", 59.

- Hammâd, Nezih. "el-Edviyetü'l-müştemile ala'l-kuhûl ve'l-muhaddirât". *Mecelletu mecmei'l-fıkhî'l-İslâmî* 16, (2003): 69-120.
- Hammâd, Nezih. *el-Mevâddü'l-muharreme ve'n-necisât fi'l-gızâi ve'd-devâi beyne'n-nazariyyeti ve't-tatbîk*. Dimeşk: Dârü'l-kalem, 2011.
- Hatîb, Yâsin b. Nâsir. "el-İstihâle ve Ahkâmühâ fi'l-Fıkhî'l-İslâmî". *Mecelletü'l-mecme'i'l-fıkhî'l-İslâmî* 16, (2003): 183-234.
- Hattâb, Ebû Abdillâh Şemsüddîn Muhammed b. Muhammed. *Mevâhibü'l-celîl li şerhi Muhtasarı Halil*. Riyad: Dârü âlemi'l-kütüb, 2003.
- Haydar, Ali. *Dürerü'l-hukkâm şerhu Mecelleti'l-ahkâm*. çev. Fehmi el-Hüseynî. Beyrut: Dârü'l-cil, 2003.
- İbn Abdilber, Yusuf b. Abdullah. *el-İztizkâr*. Beyrut: Dârü kuteybe, 1993.
- İbn Âbidîn, Muhammed Emin b. Ömer. *Reddü'l-muhtâr ala'd-Dürri'l-muhtâr*. Beyrut: Dârü'l-fıkr, 2000.
- İbn Hümâm, Muhammed b. Abdirrahman. *Fethu'l-kadîr*. Beyrut: Dârü'l-kütübî'l-İlmiyye, 2003.
- İbn Kudâme, Abdullah b. Ahmed. *el-Muğnî*. Beyrut: Dârü'l-fıkr, 1405.
- İbn Mâce, Muhammed b. Yezid. *Sünenü İbn Mâce*. Beyrut: Dârü'l-fıkr.
- İbn Manzûr, Muhammed b. Mükerrrem. *Lisânü'l-Arab*. Beyrut: Dârü sâdır.
- İbn Münzir, Ebû Bekr Muhammed b. İbrâhîm. *el-İcmâ'*. Dârü'l-müslim, 2004.
- İbn Rüşd, Ebû'l-Velîd Muhammed b. Ahmed. *Bidâyetü'l-müctehid ve nihâyetü'l-muktesid*. Mısır: Mektebetü'l-medeniyye, 1975.
- İsfehânî, Ebû'l-Kâsım Hüseyin b. Muhammed er-Râgıb. *el-Müfredât fi garîbi'l-Kur'ân*. Dimeşk: Dârü'l-kalem, 1992.
- Kal'acî, Muhammed Revvâs ve Ka'nibî, Hâmid Sâdık. *Mu'cemü lügati'l-fukahâ*. Beyrut: Darü'n-nefâis, 1975.
- Karâfî, Şihâbüddîn Ahmed b. İdris. *Envâru'l-burûk fi envâ'i'l-furûk*. Beyrut: Dârü'l-kütübî'l-İlmiyye, 1998.
- Karaman, Hayrettin. "Gazlı İçecekler (2)". <http://www.yenisafak.com.tr/yazarlar/HayrettinKaraman/gazli-icecekler-2/2080> (Erişim Tarihi: 10-12-2016).
- Kâsânî, Ebû Bekr b. Mes'ud. *Bedâiu's-sanâî fi tertîbi's-şerâi'*. Beyrut: Dârü'l-kütübî'l-Arabî, 1982.
- Kurtubî, Muhammed b. Ahmed. *el-Camiu li ahkâmi'l-Kur'ân*. Kâhîre: Dârü'l-kütübî'l-Mısriyye, 1964.
- Makrî, Ahmed b. Ali. *el-Misbâhu'l-munîr fi garîbi's-şerhi'l-kebîr*, Beyrut: el-Mektebetü'l-İlmiyye.
- Musa, Yahya. "el-Kavâidu'l-Fıkhîyye fî İctimâil-Halâli ve'l-Haram ve Ta'tbikatuhâ'l-Muâsıra". Doktora Tezi, el-Câmiatu'l-Ürdüniyye, 2004.
- Müslim, Müslim b. Haccâc. *Sahîhu Müslim*. Beyrut: Dârü ihyâi't-türâsi'l-Arabî.
- Nesâî, Ahmed b. Şuayb. *Sünenü'n-Nesâî*. Haleb: Mektebetü'l-metbûati'l-İslâmiyye, 1986.
- Nevevî, Ebû Zekeriyâ Yahyâ b. Şeref. *el-Mecmu' şerhi'l-Mühezzeb*. Beyrut: Darü'l-fıkr.
- Nutku, Mustafa. "Cola Rekabeti". <http://yenisafak.com.tr/arsiv/2003/Temmuz/28/dusunce.html> (Erişim Tarihi: 10-12-2016).
- Râzî, Fahrüddin Muhammed b. Ömer. *Mefâtihu'l-gayb (Tefsîrü'l-Kebîr)*. Beyrut: Dârü'l-kütübî'l-İlmiyye, 2000.
- Sahnûn, Abdüsselâm b. Saîd. *el-Müdevvenetü'l-kübrâ*. Beyrût: Dârü'l-kütübî'l-İlmiyye.
- San'ânî. Muhammed b. İsmail. *Sübülü's-selâm*. Mektebetu Mustafa el-Halebî, 1960.
- Serahsî, Muhammed b. Ahmed. *el-Mebsût*. Beyrut: Dârü'l-ma'rife.
- Sifil, Ebubekir. "Gazlı İçecekler, Kefir ve Alkol 2". <https://ebubekirsifil.com/gazete-yazilari/gazli-icecekler-kefir-ve-alkol-2/> (Erişim Tarihi: 15-12-2016).

- Şevkânî, Ebû Abdillâh Muhammed b. Alî. *es-Seylü'l-cerrâri'l-mütedaffik alâ hadâiki'l-ezhâr*. Beyrut: Dârü'l-kütübi'l-ilmîyye, 1405.
- Şimşek, Harun. *Alkol İçeren Yiyecek ve İçecekler*. İstanbul: Lemi Yayınları, 2012.
- Şirvânî, Abdülhamid. *Havâşî alâ Tuhfeti'l-muhtâc bi-şerhi'l-Minhâc*. Kâhire: Dârü'l-fikr.
- Tavîle, Abdülvehhâb Abdüsselam. *Fikhu'l-eşribe ve hadduhâ*. Beyrut: Dârü's-selâm, 1985.
- Tirmizî, Muhammed b. İsa. *el-Câmiu's-sahîh Süneni't-Tirmizî*. Beyrut: Dârü ihyâi't-türâsi'l-Arabî.
- Zühaylî, Vehbe. *el-Fikhu'l-İslâmî ve edilletuhû*. Dimeşk: Dârü'l-fikr, 1985.